

Okres lateński i wpływów rzymskich

ANDRZEJ SZPUNAR

CMENTARZYSKO KULTURY PRZEWORSKIEJ W ŁĘTOWICACH, GM. WIERZCHOSŁAWICE, WOJ. TARNÓW. BADANIA 1986–1987

Badania cmentarzyska w Łętowicach prowadzone są od 1984 roku¹. W trakcie kolejnych dwóch sezonów badawczych otwarto 7 nieregularnych sondaży i 2 wykopy, większość zlokalizowana jest na zapleczu domu J. Stawarza. Odkryto 9 zespołów grobowych w sondażach i wykopach oraz 1 grób w ścianie wykopu pod nitkę gazową na terenie działki J. Adamusa. Następne dwa zespoły grobowe zostały odkryte przypadkowo przez J. Stawarza, jeden przy kopaniu dołu pod ziemniaki (obiekt 14), a drugi (obiekt 24) przy kopaniu fundamentów pod budynek gospodarczy. Oprócz grobów odkryto 7 obiektów nie będących grobami; są to: 6 jam i jeden bruk kamienny. Większość nowo odkrytych grobów koncentruje się w rejonie przypuszczalnego centrum cmentarzyska, grób odkryty przy wykopach gazowych przesuwają granicę zasięgu cmentarzyska dalej na zachód (ryc. 1).

MATERIAŁY

Obiekt 14 — zniszczony, ciałopalny grób popielnicowy. Pochówek pojedynczy, płęć nieokreślona, osobnik dorosły. Grób został zniszczony przez właściciela działki J. Stawarza, „znalazca” przekazał część materiałów.

Inwentarz: 1. Popielnica, naczynie baniaste o maksymalnej wydętości brzuśca w 1/3 wysokości, czarne, gładkie, zachowane w 142 fragmentach, średn. wylewu 15,5 cm (ryc. 2A-a). 2. 13 fragmentów czarki glinianej, lekko przepalanej, ceglastej, średn. wylewu 18,0 cm (ryc. 2A-d, e). 3. 30 fragmentów garnka gruszkowatego, ceglastej, domieszka gruboziarnista, średn. wylewu 16,5 cm, brzuśca 29,0 cm (ryc. 2A-b). 4. 24 fragmenty grubościennego naczynia ceglastej, domieszka gruboziarnista, średn. wylewu 15,5 cm (ryc. 2A-c). 5. 35 fragmentów naczyń, w tym przepalone i spumeksowane. 6. Nożyk żelazny, zachowana długość 7,2 cm (ryc. 2A-f). 7. 85 g przepalonych kości ludzkich, wśród których wystąpiły też kości zwierzęce.

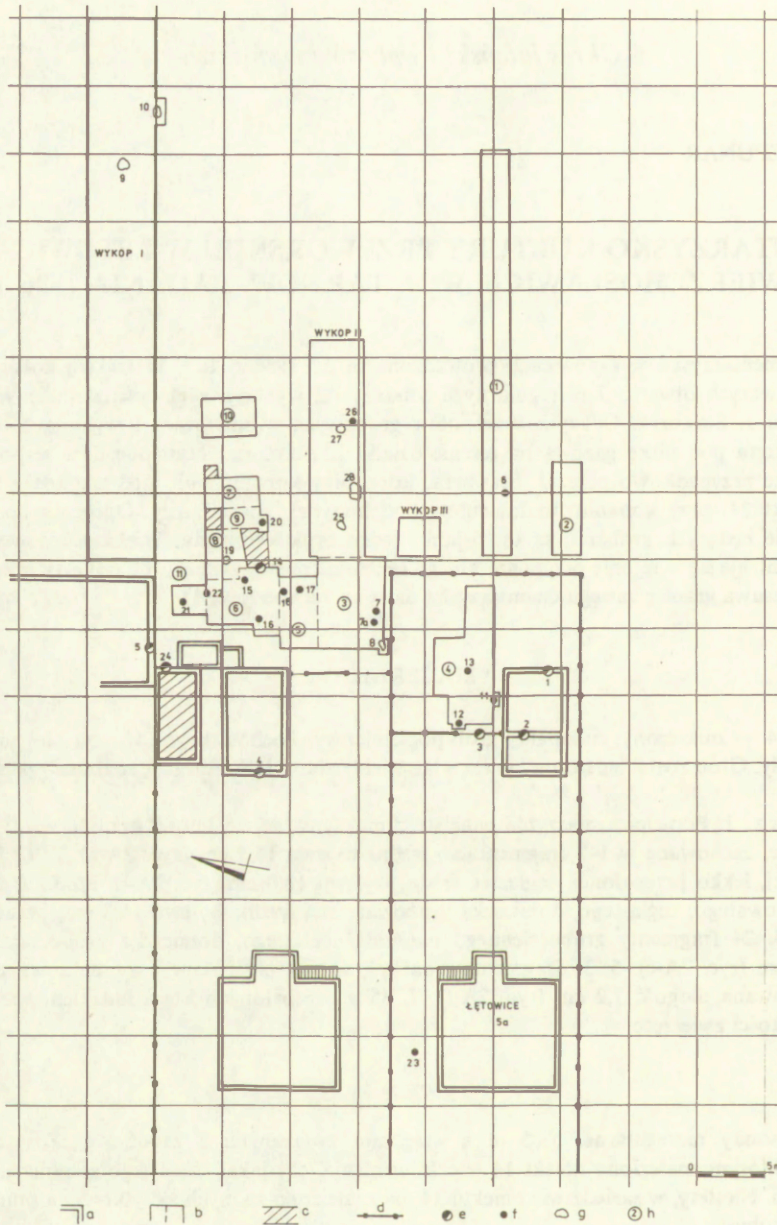
SONDA 6

Wymiary sondy nieregularne. 5x5 m z wcięciami związanymi z zabudową. Została założona w miejscu, w którym znaleziono obiekt 14 w celu ustalenia, czy jakaś część tego zespołu nie pozostała jeszcze w ziemi. Niestety, w sąsiedztwie obiektu 14 nie znaleziono żadnych zabytków, natomiast odkryto dwa kolejne groby.

Obiekt 15 — grób ciałopalny, bezpopielnicowy

Pochówek pojedynczy, niekompletny, wiek: *maturus* (40–50 lat), płęć męska?. Jama grobowa została odkryta na głębokości 40 cm w postaci skupiska przepalonych kości, zaś owalny zarys o wymiarach 50x60 cm uchwycono na głębokości 55 cm; płytka, sięga do głębokości 65-68 cm. Wypełnisko jamy

¹ Wyniki badań z lat 1984–1985 zostały opublikowane w Spraw. Arch., t. 39: 1987, s. 179-192.

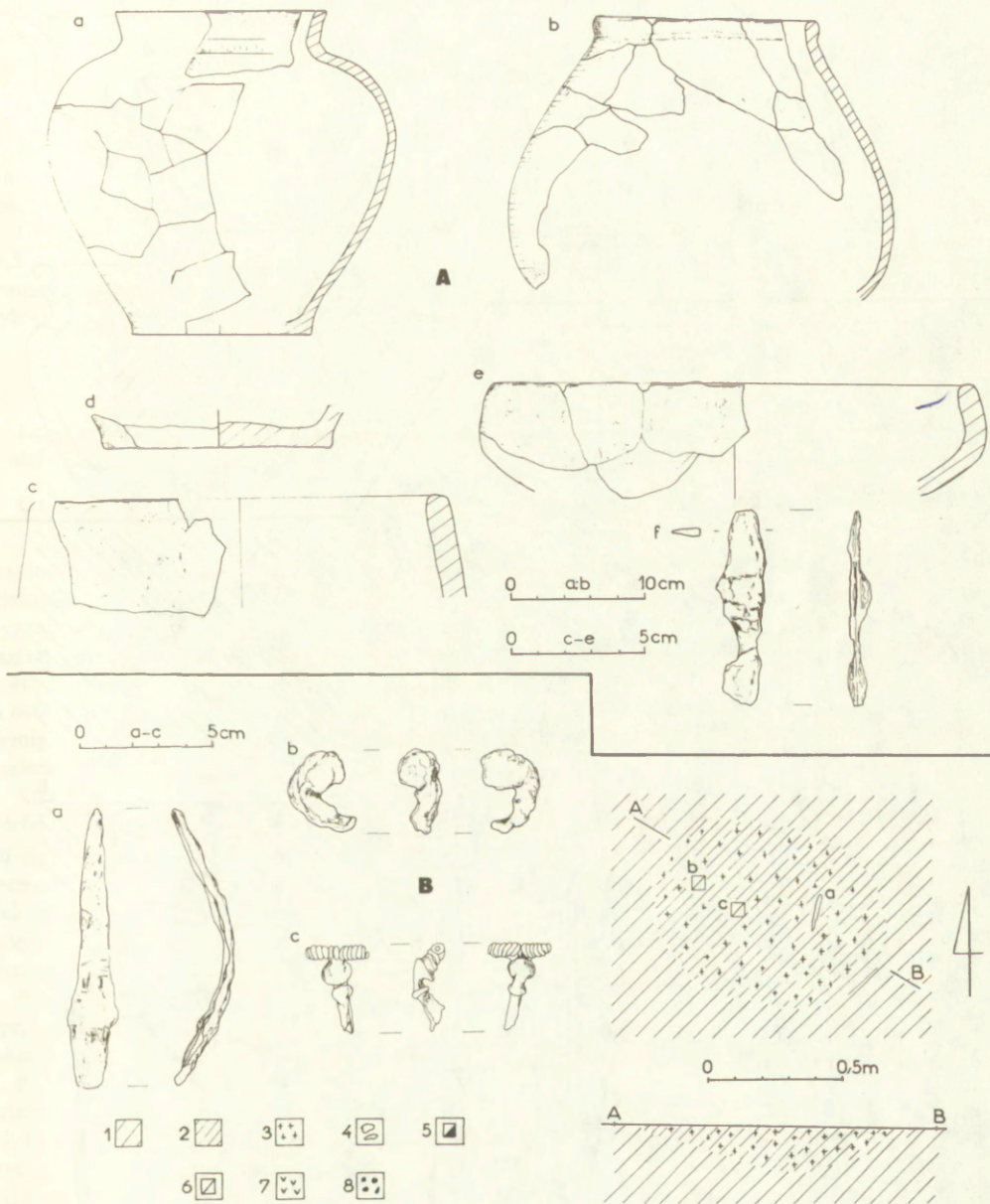


Ryc. 1. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan. 2. Plan sytuacyjny wykopów archeologicznych i odkrytych obiektów:

a — domy i budynki gospodarcze; *b* — wykopy i sondy; *c* — strefy zniszczone; *d* — ogrodzenie; *e* — groby zniszczone; *f* — groby zbadane; *g* — inne obiekty; *h* — numery sondazy.

Location of excavation trenches and features:

l — houses and outbuildings; *b* — excavations trenches and soundings; *c* — destroyed zones; *d* — fencing; *e* — destroyed graves; *f* — explored graves; *g* — other features; *h* — numbers of soundings

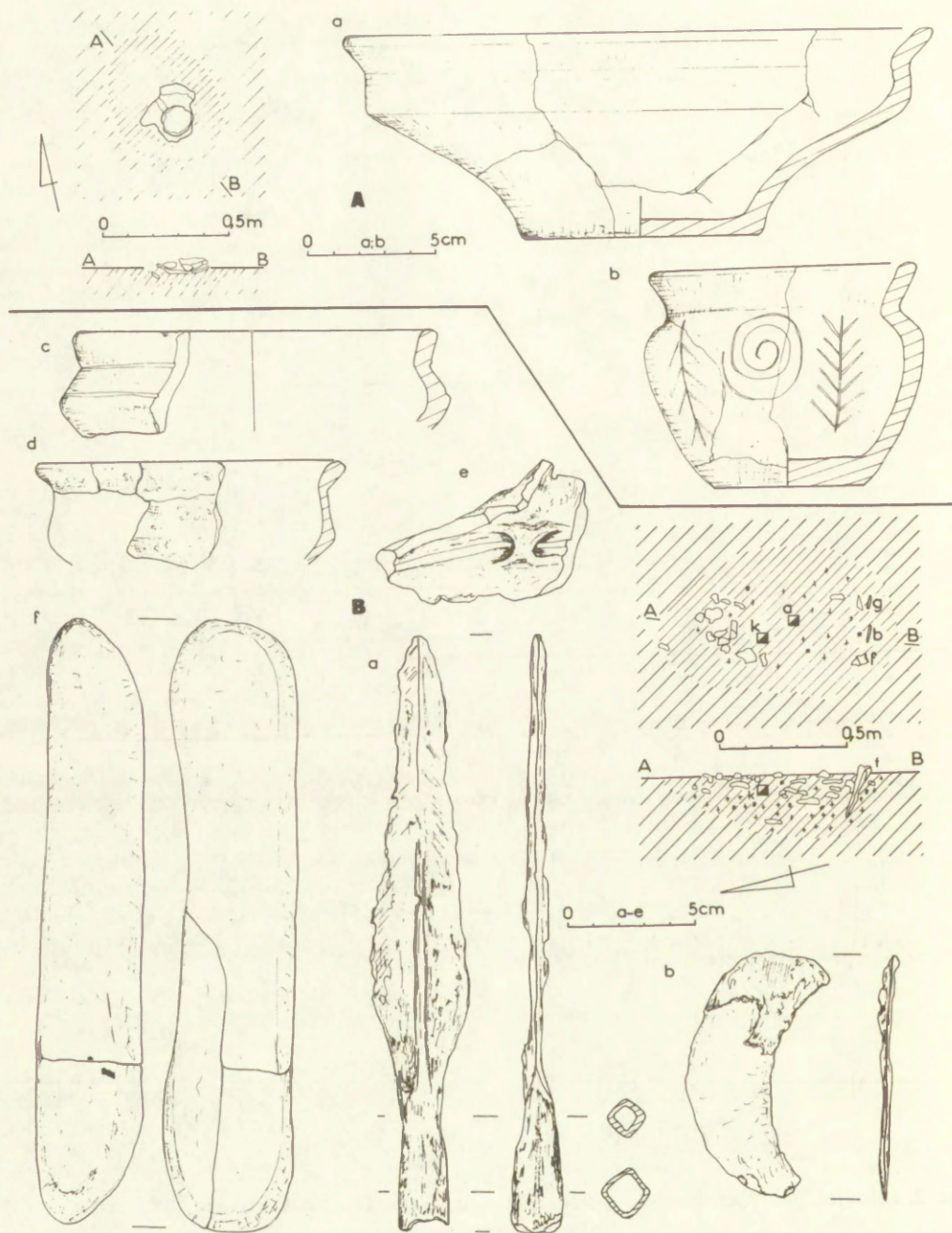


Ryc. 2. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan. 2, *A* — obiekt nr 14, zabytki z grobu; *B* — obiekt nr 15, plan i zawartość grobu:

1 — szarobrunatna ziemia, 2 — brunatno-czarna ziemia, 3 — przepalone kości; 4 — ułamki naczyń; 5 — przedmiot żelazny; 6 — przedmiot brązowy, 7 — polepa; 8 — węgle drzewne

A — feature no 14, grave finds; *B* — feature no 15, plan and contents of the grave;

1 — grey-brown earth; 2 — brown-black earth; 3 — cremated bones; 4 — potsherds; 5 — iron object; 6 — bronze object; 7 — daub; 8 — charcoal



Ryc. 3. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan. 2; *A* — obiekt nr 16, plan i zawartość grobu; *B* — obiekt nr 17, plan i zawartość grobu

A — feature no 16, plan and contents of the grave; *B* — feature no 17, plan and contents of the grave

grobowej stanowi brunatna ziemia z przepalonymi kośćmi, wśród których leżało kilka fragmentów przepalonej ceramiki i przedmioty metalowe (ryc. 2B).

Inwentarz: 1. 14 fragmentów naczyń, w tym 4 fragmenty spumeksowanej i zniekształconej części brzuśca z listwą plastyczną. 2. Nóż żelazny, zgięty i złamany, leżał płasko w jamie grobowej, dł. 10,5 cm (ryc. 2B-a). 3. 2 kawałki przepalonego brązu. 4. Brązowa zapinka (ryc. 2B-c). 5. Przepalony fragment brązu, przypuszczalnie druga zapinka (ryc. 2B-b). 6. 285 g przepalonych kości ludzkich.

Obiekt 16 — grób symboliczny?

Jama grobowa? bardzo słabo czytelna, owalna, o wymiarach 110 x 80 cm zawierała zgniecioną mięś, w której znajdowały się ułamki niewielkiego naczynia — może popielnicy. W wypełnisku nie stwierdzono obecności kości, brak ich również w obu naczyniach.

Inwentarz: 1. Misa gliniana, ceglasta, nosząca ślady ognia, powierzchnia szorstka, średn. wylewu 23,5 cm, dna 9,5 cm, wysokość 8 cm (ryc. 3A-a). 2. Popielnica (?), miniaturowe naczynie baniaste, brunatne, gładkie, na powierzchni słabo czytelny ornament o motywie na przemian jodełki i spirali, średn. wylewu 10,5 cm, wysokość 8,6 cm (ryc. 3A-b).

SONDA 5

Leży między sondą 3 i 6, ma kształt regularnego prostokąta o wymiarach 5 x 5 m (ryc. 1). Odkryto w niej dwa zespoły grobowe.

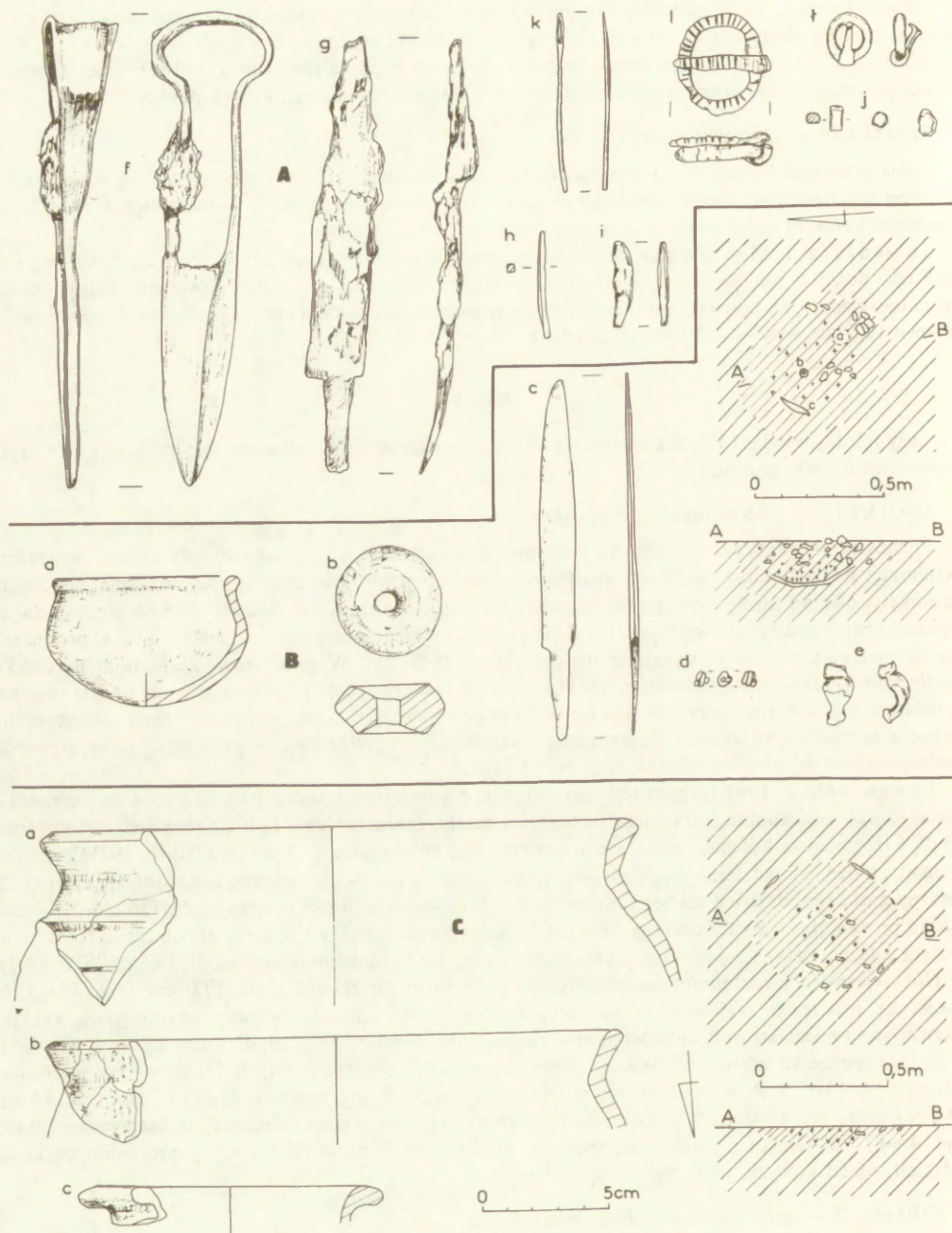
Obiekt 17 — grób ciałopalny, bezpopielnicowy

Pochówek pojedynczy, kompletny, płeć męska, wiek: dorosły — *maturus?* (40-50 lat). W trakcie eksploracji na głębokości 20-30 cm znaleziono pionowo wbity grot żelazny, na poziomie zaś 50 cm odsłonięto owalną strefę występowania materiału zabytkowego o wymiarach 85 x 60 cm. Strefa ta wyznacza zarys jamy grobowej (ryc. 3B). Jama grobowa zorientowana jest po osi NE—SW, w profilu ma kształt nieregularnej niecki sięgającej do głębokości 75-80 cm. W południowo-zachodnim narożniku tkwiły wbite pionowo nożyce żelazne, nóż i brzytwa. W centralnej części jamy znajdowały się igła i oselka, ta ostatnia spękana, rozrzucona była w obrębie całego wypełniska. Samo wypełnisko zawierało brunatną ziemię z przepalonymi kośćmi i przepaloną ceramiką. Po wyszlamowaniu zawartości jamy grobowej znaleziono dwa przedmioty żelazne, sprzączkę i okucie.

Inwentarz: 1. 1090 fragmentów przepalonej, często spumeksowanej i zdeformowanej ceramiki, wśród której wyróżniono: 9 fragmentów brzegów czarki, średn. wylewu 14,0 cm, brzuśca 15,5 cm (rys. 3B-c), 5 fragmentów kolejnej czarki, średn. wylewu 12,3 cm, brzuśca 11,5 cm (ryc. 3B-d), 10 fragmentów rozmaitych den, kilkadziesiąt fragmentów dużego naczynia z listwą plastyczną i uszkami (ryc. 3B-e). 2. Żelazny grot broni drzewcowej bez zadziorów, z lekko zwężonym liściem ostrza i żeberkiem, dł. 23,5 cm, tulejka prostokątna 1,7 x 1,7 cm (ryc. 3B-a). 3. Półksiężycowata brzytwa żelazna, dł. 9,6 cm (ryc. 3B-b). 4. Nożyce żelazne, kabłąk taśmowaty, lekko profilowany, jedno ramię uszkodzone, dł. 18,5 cm (ryc. 4A-f). 5. Nóż żelazny z wyodrębnionym obustronnie trzpieniem do rękojeści, dł. 17,0 cm (ryc. 4A-g). 6. Sprzączka żelazna o karbowanym kabłąku, owalna, kolec także karbowany wystaje poza kabłąk, inkrustowana miedzianym drutem wbitym w karbowania, wymiary 4 x 3 cm, dł. kolca 4,0 cm (ryc. 4A-1). 7. Kolista sprzączka lub okucie żelazne, średn. kabłąka 1,7 cm (ryc. 4A-l). 8. Nieokreślony przedmiot żelazny (ryc. 4A-i). 9. Przedmiot żelazny o czworokątnym przekroju, może szpila lub sztydło? (ryc. 4A-h). 10. Fragmenty nieokreślonych przedmiotów żelaznych. 11. Igła żelazna, złamana, dł. zachowana 7,0 cm (ryc. 4A-k). 12. Oselka z piaskowca, spękana, dł. 24,2 cm (ryc. 3B-l). 13. 920 g przepalonych kości ludzkich, wśród których liczne były kości zwierzęce.

Obiekt 18 — grób ciałopalny, popielnicowy

Pochówek pojedynczy, niekompletny, płeć nieokreślona, wiek *adultus-maturus* (30-40 lat). Pełny zarys jamy grobowej odsłonięto na głębokości 50 cm, ma ona kształt owalny o średnicy około 50 cm, w przekroju nieckowata, sięga do głębokości 70 cm od obecnego poziomu gruntu. Popielnica w górnej części zniszczona, zachowała się jedynie w partii przydennej, a i ta rozpadła się w pył po wyjęciu. W zachodniej części jamy grobowej, płasko, leżał nożyk żelazny, nad popielnicą znaleziono przślik



Ryc. 4. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan 2; A — obiekt nr 17, zawartość grobu; B — obiekt nr 18, plan i zawartość grobu; C — obiekt nr 21, plan i zawartość grobu

A — feature no 17, contents of the grave; B — feature no 18, plan and contents of the grave; C — feature no 21, plan and contents of the grave

gliniany, a od strony wschodniej, niewielkie, nie przepalone naczynie gliniane (ryc. 4B). W wypełnisku liczne są przepalone kości leżące w brunatnej ziemi z przepalonymi i spumeksowanymi fragmentami naczyń. W trakcie szlamowania wypełniska znaleziono paciorek i kabłąk brązowej zapinki oraz węgle drzewne.

Inwentarz: 1. 170 fragmentów przepalonych i spumeksowanych skorup, w tym 17 fragmentów miniaturowego naczynia i 31 fragmentów spumeksowanej i zdeformowanej czarki. 2. Przędlik gliniany, przepalony, średn. 4,3 cm (ryc. 4B-b). 3. Naczynie gliniane, nie przepalone, ceglaste, gładkie, średn. wylewu 7,2 cm, dno zaokrąglone (ryc. 4B-a). 4. Nóż żelazny, patyna ogniowa, trzpień do rękojeści obustronnie wyodrębniony, dł. 14,0 cm (ryc. 4B-c). 5. Kabłąk silnie profilowanej zapinki, przepalony, być może typ Almgren 68 (ryc. 4B-e). 6. Brązowy paciorek ze skręconego drutu, 3-zwojowy, średn. 6 mm. 7. 370 g przepalonych kości ludzkich, wśród których stwierdzono także kości zwierzęce.

SONDA 8

Ma kształt nieregularny, ściana zachodnia przylega do sondy 6, od południa zaś jej zasięg ogranicza wkop dołu na ziemniaki, w którym znaleziono obiekt 14. W centralnej części sondy odkryto obiekt 19.

Obiekt 19

Na głębokości 60 cm znaleziono skupisko ceramiki, brak czytelnego śladu wkopu, kształt obiektu wyznacza rozrzut ceramiki. Jest to nieregularna plama o wymiarach 1 x 0,5 m. Brak śladów przepalonych kości.

Inwentarz: 1. 53 fragmenty górnej części naczynia glinianego, brunatnoszarego, szyjka cylindryczna, średn. wylewu 19,0 cm.

SONDA 9

Ma kształt regularnego prostokąta o wymiarach 4 x 1,5 m i przylega od wschodu do sondy 8, poszerzona ku południowi, gdzie znaleziono kolejny zespół grobowy.

Obiekt 20 — ciałopalny grób bezpopielnicowy

Pochówek pojedynczy, niekompletny, płeć nieokreślona, wiek dorosły. Zarzys jamy grobowej odkryto na głębokości 40 cm; ma ona kształt wydłużonego prostokąta o zaokrąglonych rogach, zorientowanego po osi wschód—zachód. Wymiary: 1,5 x 0,8 m, płytka, sięga do głębokości 50-55 cm, dno płaskie (ryc. 5). Wypełnisko stanowi brunatna ziemia z nielicznymi przepalonymi kośćmi i węglami drzewnymi oraz dwoma skupiskami ceramiki. W jednym z nich, zachodnim, leżał płasko długi grot żelazny, w drugim, wschodnim, również płasko nóż żelazny.

Inwentarz: 1. 263 fragmenty naczyń glinianych, niektóre przepalone i spumeksowane. Wśród nich 80 fragmentów dużego, baniastego naczynia ceglatego, częściowo przepalonego, średn. wylewu 21,0 cm (ryc. 5a), 18 fragmentów uchatego kubka, średn. wylewu 12,5 cm (ryc. 5b), fragmenty czarek glinianych, przepalonych (ryc. 5d, f, g). 2. Żelazny grot broni drzewcowej bez zadziorów o smukłym liściu ostrza, daszkowaty przekrój, z okrągłą tulejką, dł. 32,0 cm (ryc. 5c). 3. Nóż żelazny z obustronnie wyodrębnionym trzonkiem do rękojeści z otworem na nit, dł. 14,5 cm (ryc. 5e). 4. 79 g przepalonych kości ludzkich.

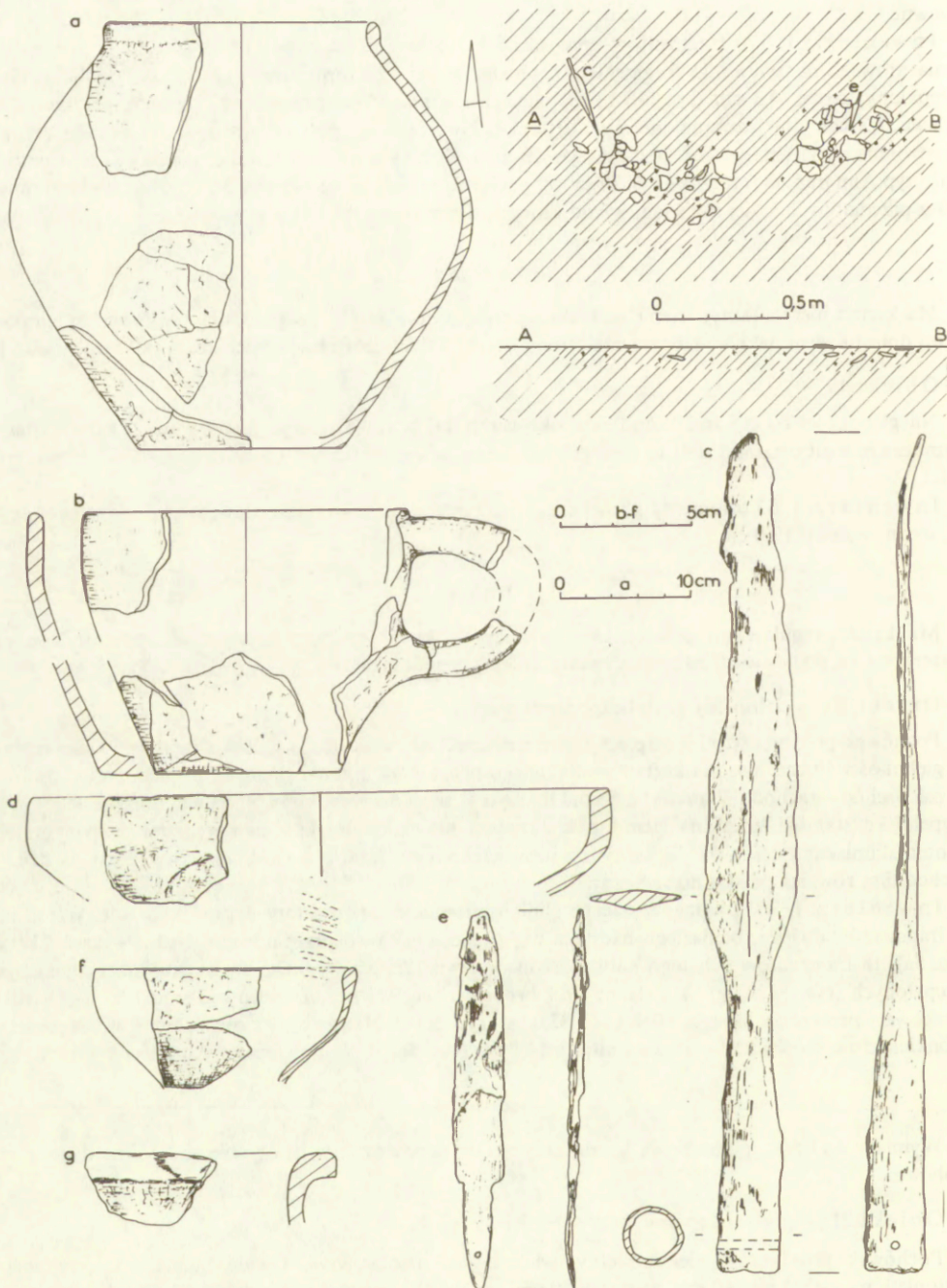
SONDA 11

Wymiary 3 x 1,5 m, południową ścianą przylega do sondy nr 6; w jej obrębie znaleziono dwa zespoły grobowe.

Obiekt 21 — grób ciałopalny, bezpopielnicowy

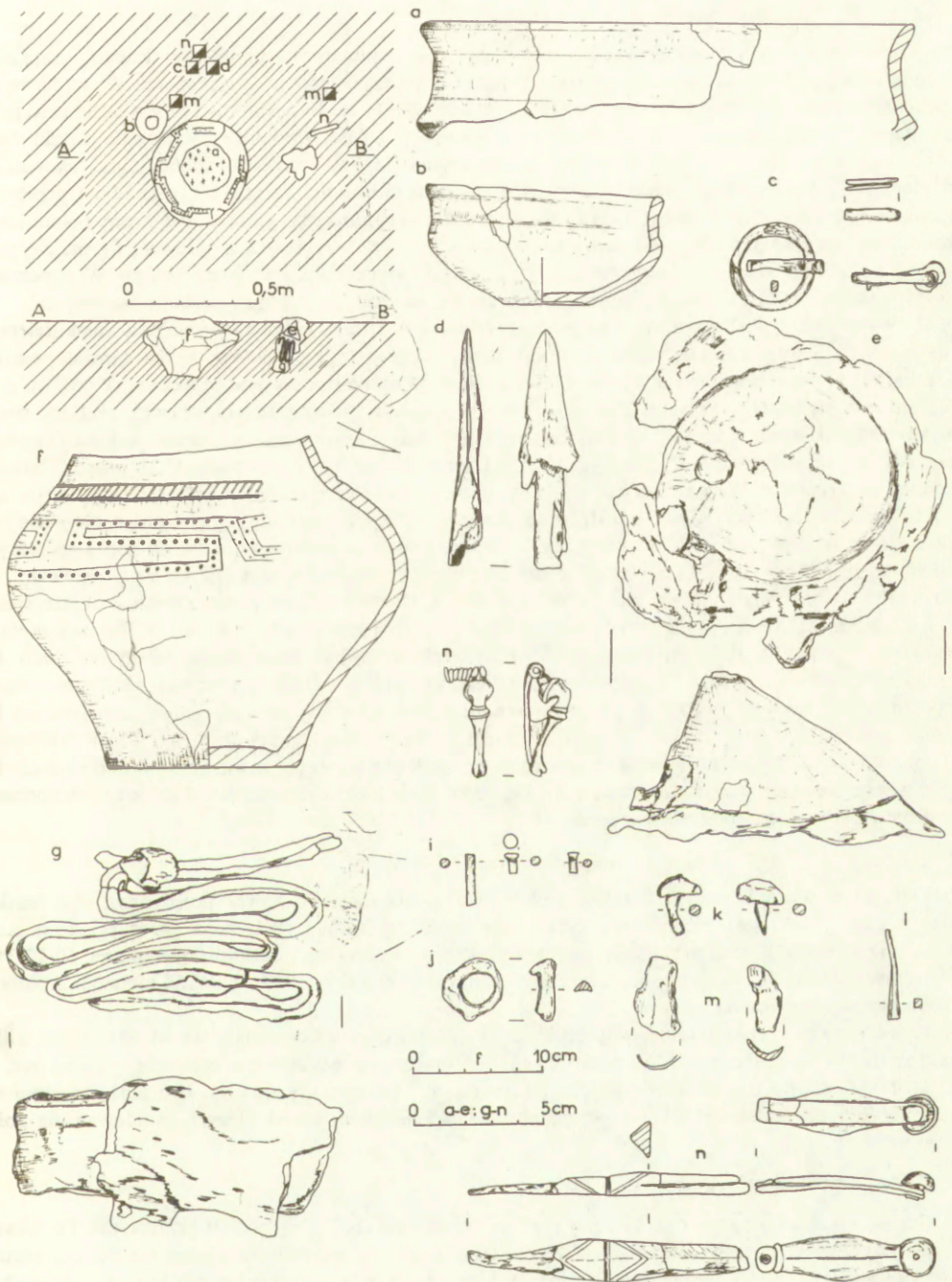
Pochówek pojedynczy, niekompletny, wiek i płeć nieokreślona. Owalna jama grobowa została odłonięta na głębokości 40 cm, wymiary 60 x 50 cm, płytka, sięga do głębokości 50-55 cm, w przekroju nieckowata (ryc. 4C). Wypełnisko jamy grobowej stanowiła brunatna ziemia z nielicznymi przepalonymi kośćmi, węglami drzewnymi, kawałkami naczyń i okruchami polepy.

Inwentarz: 1. 33 fragmenty naczyń glinianych, wśród których wyróżniono: wylew czarnego,



Ryc. 5. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan. 2; obiekt nr 20, plan i zawartość grobu

Feature no 20, plan and contents of the grave



Ryc. 6. Łętowice, gm. Wierzchosławice, stan. 2; obiekt nr 22, plan i zawartość grobu
 Feature no 22, plan and contents of the grave

gładkiego naczynia z listwą plastyczną, średn. wylewu 23,5 cm (ryc. 4C-a), fragmenty dwóch naczyń (ryc. 4C-b). 3 g przepalonych kości ludzkich.

Obiekt 22 — grób ciałopalny, popielnicowy

Pochówek pojedynczy, wiek: *maturus*, płeć żeńska (? — tej interpretacji materiału kostnego zaprzecza wyposażenie). Zbliżona do prostokąta jama grobowa została odsłonięta na głębokości 40 cm, na tej też głębokości, na skraju jamy, znaleziono fragment imacza do tarczy. Na głębokości 50 cm odsłonięto pełny zarys grobu wraz z górną częścią popielnicy i przystawką, poniżej znaleziono rynienkowate blaszki. Jama grobowa ma wymiary 100 × 80 cm i jest zorientowana po linii wschód—zachód, nieco ukosem do północy. W przekroju wannowata, dno płaskie sięga do głębokości 75 cm. Na wschód od popielnicy leżała duża bryła skorodowanych metali zawierająca umbo i jednosieczny miecz. Od strony południowo-wschodniej, na krawędzi jamy, w kolejni skupisku przedmiotów żelaznych znajdowały się: okucie, grot, część imacza. Popielnica była przykryta czarką — misą? i wypełniona spalonymi kośćmi. W wypełnisku znajdowała się brunatna ziemia z przepaloną ceramiką, nielicznymi kośćmi i węglami drzewnymi.

Inwentarz: 1. 262 fragmenty przepalanej ceramiki, w tym kilkadziesiąt kawałków cienkościennej, nie spalonej, czarnej, gładkiej czarki (ryc. 6a), średn. wylewu 19,0 cm. 2. Popielnica baniasta, czarna, gładka, ornamentowana zapunktowanym meandrem i listwą plastyczną pod szyjką, brak wylewu (ryc. 6f), średn. wylewu 31,5 cm, dna 15,0 cm. 3. 11 fragmentów glinianej czarki, czarnej, gładkiej, średn. wylewu 9,3 cm, dna 3,5 cm (ryc. 6b). 4. Żelazny grot broni drzewcowej z zadziarami, tulejka i ramiona uszkodzone, dł. zachowana 9,2 cm (ryc. 6d). 5. Umbo żelazne, typ 4 lub 5 wg M. Jahna, zachowana kopuła bez kołnierza. We wnętrzu kopuły liczne przedmioty żelazne trudne do identyfikacji, w tym nóż i okucia pochwy miecza (ryc. 6e). 6. Jednosieczny miecz żelazny, przepalony i zgięty, po „rozwinieciu” dł. 72 cm, szer. w górnej części 4,3 cm (ryc. 6g). 7. Imacz do tarczy, składa się z dwóch części złączonych nitami i ze środkowej sztabki zdobionej ornamentem rytych trójkątów stykających się podstawami, dł. obu części 18,0 cm, średn. główki nita 1,4 cm (ryc. 6n). 8. Kółko z kolcem, przypuszczalnie okucie, średn. kółka 3,3 cm, dł. bolca 3,0 cm, przy okuciu fragment podwójnej blaszki (ryc. 6c). 9. Żelazna zapinka trąbkowata (ryc. 6h). 10. 6 rynienkowatych blaszek żelaznych, być może okucia tarczy (ryc. 6m). 11. Fragment tłoczka lub szydła (?) żelaznego, dł. 3,7 cm, przekrój prostokątny (ryc. 6i). 12. 2 nity żelazne, z półkolistymi główkami, wydobyte z kopuły umba (ryc. 6k). 13. 4 nity żelazne, cylindryczne (ryc. 6j). 14. Kółko żelazne z kopuły umba, średn. 2,3-2,5 cm, przekrój daszkowaty (ryc. 6j). 15. Kilkadziesiąt ułamków blaszek, fragmentów sztabek żelaznych pochodzących z bryły zawierającej umbo i miecz. 16. 1670 g kości ludzkich, wśród których są kości zwierzęce. Ilość kości zwierzęcych wskazuje na równoczesne spalanie z człowiekiem dużego zwierzęcia.

Obiekt 23 — grób ciałopalny, bezpopielnicowy

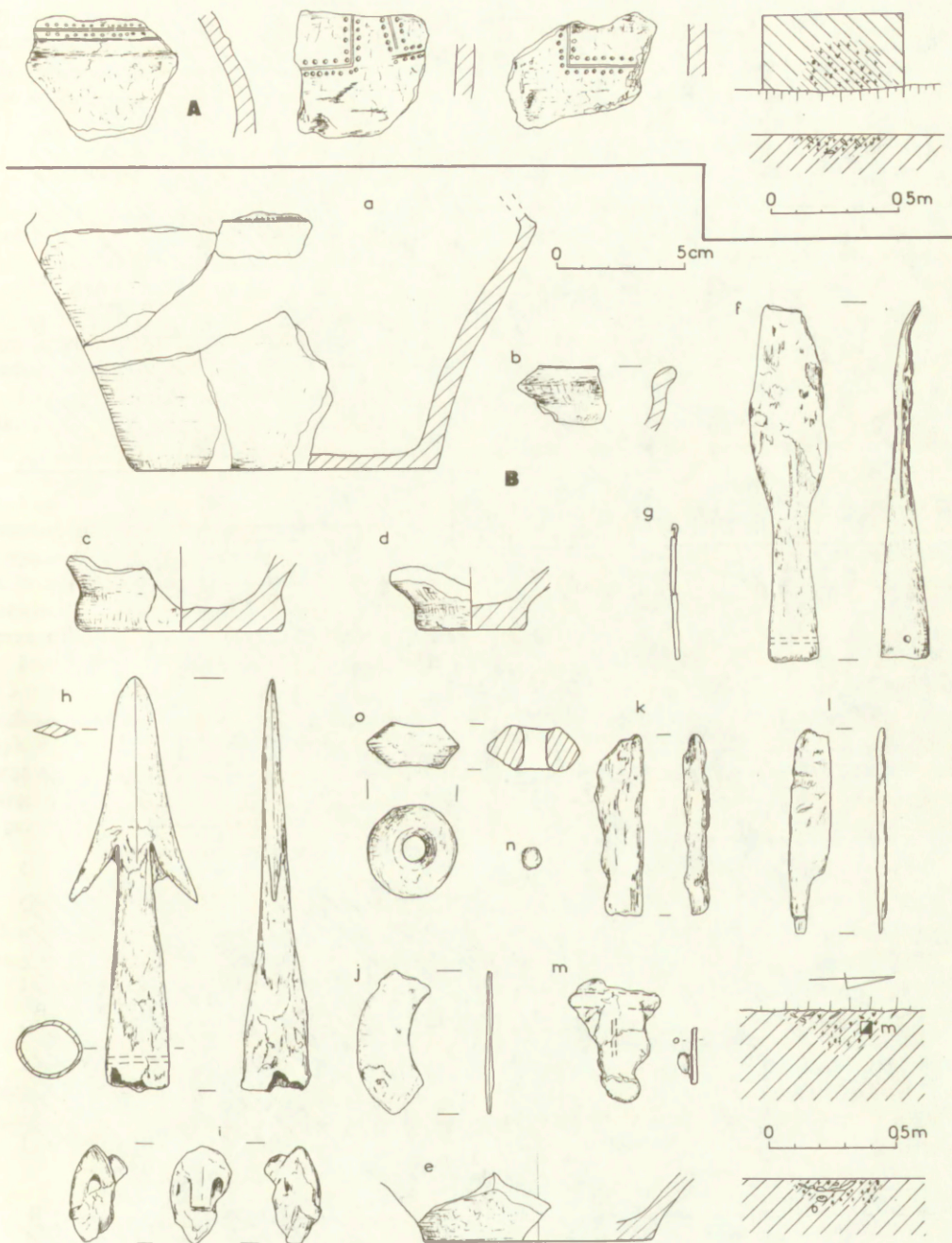
Odkryty w wykopie pod rurę gazową, częściowo uszkodzony. Pochówek pojedynczy, płeć żeńska, wiek *adultus* (20-30 lat). Południowa część jamy grobowej została zniszczona przez przepok; jama w zarysie okrągła o średnicy 70-80 cm, w przekroju nieckowata, sięga do głębokości 60-70 cm. Wypełnisko stanowiła brunatna ziemia z przepalonymi kośćmi ludzkimi i dużą ilością mocno przepalonej i spumeksowanej ceramiki,

Inwentarz: 1. 184 fragmenty przepalonej i spumeksowanej ceramiki, wśród której jest kilka fragmentów brzuśca naczynia zdobionego meandrem otoczonym obustronnie gęstymi punktami (ryc. 7, A). 2. Nieokreślony fragment przedmiotu żelaznego. 3. 53 fragmenty szkliska, być może przetopione w ogniu paciorki szklane. 4. 1475 g przepalonych kości ludzkich, wśród których znajdowały się kości zwierzęce.

Obiekt 24 — grób popielnicowy?

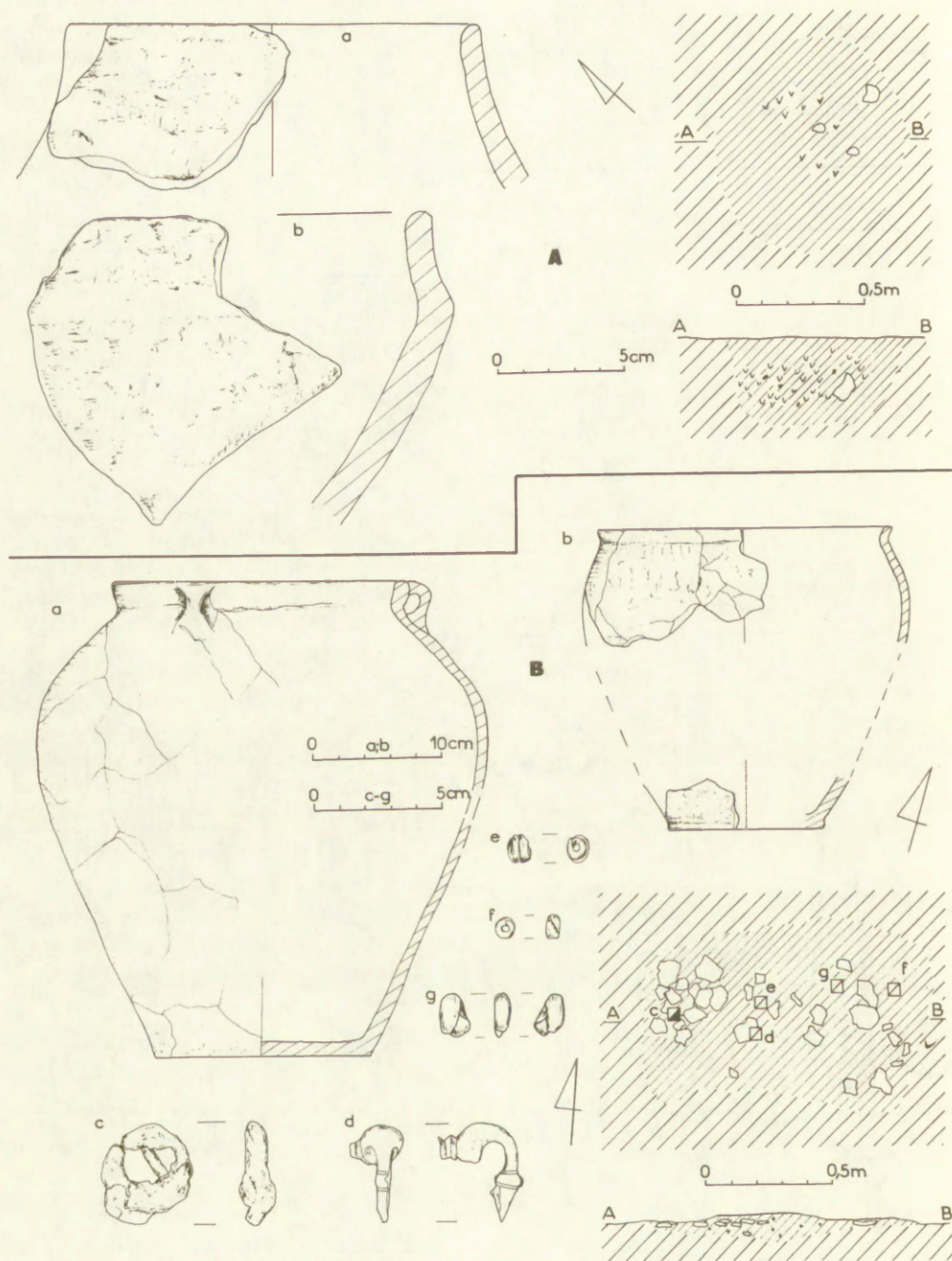
Częściowo zniszczony podczas budowy piwnicy, wschodnia część jamy została przebadana. Pochówek pojedynczy?, wiek: dorosły, płeć żeńska? Zarys jamy grobowej odkryto na głębokości 50 cm, kształt nieregularny (ryc. 7, B), wypełnisko stanowiła brunatna ziemia z przepalonymi kośćmi i ceramiką; w wypełnisku stał fragment popielnicy?, obok leżał metalowy przedmiot, zapewne zapinka, przy dnie zaś nieckowatej jamy grobowej leżał przepalony przesłik gliniany. Dno sięga do głębokości 60 cm.

Inwentarz: 1. 81 fragmentów przepalonej i spumeksowanej ceramiki, w tym dwa dna naczyń (ryc.



Ryc. 7. Łętowice, gm. Wierchosławice, stan. 2; **A** — obiekt nr 23, plan i ceramika z grobu; **B** — obiekt nr 24, plan i zawartość grobu

A — feature no 23, plan and pottery from the grave; **B** — feature no 24, plan and contents of the grave



Ryc. 8. Łętowice, gm. Wierchosławice, stan. 2. *A* — obiekt nr 25, plan i ceramika z jamy; *B* — obiekt nr 26, plan i zawartość grobu

A — feature no 25, plan and pottery from the pit; *B* — feature no 26, plan and contents of the grave

7B-c, d). 2. 22 fragmenty przydennej części popielnicy, gładkiej, czarnej, średn. dna 12,3 cm, brzuśca 20,0 cm (ryc. 7B-a). 3. Żelazny grot broni drzewcowej z zadziorami, w tulejce nit, dł. 16,0 cm (ryc. 7B-h). 4. Miniaturowa brzytwa żelazna, dł. 5,6 cm, szer. 2,0 cm (ryc. 7, B-j). 5. Fragment noża żelaznego, dł. 8,0 cm (ryc. 7B-l). 6. Sztabkowy przedmiot żelazny (ryc. 7B-k). 7. Główka żelaznej zapinki trąbkowatej (ryc. 7B-i). 8. Przedmiot żelazny, przypuszczalnie druga zapinka (ryc. 7B-m). 9. Przepalony przęślik gliniany, średn. 3,6 cm (ryc. 7B-o). 10. Iglą żelazna (ryc. 7B-g). 11. Kulka brązowa (ryc. 7B-n). 12. 589 g przepalonych kości ludzkich.

WYKOP II

Usytuowany jest na przedłużeniu sondy nr 3 w kierunku zachodnim. W obrębie tego wykopu odkryto 4 obiekty; 2 jamy, 1 grób i bruk kamienny.

Obiekt 25 — jama

Zarys jamy odsłonięto na głębokości 40 cm, ma kształt owalny, w przekroju wannowata (ryc. 8A), wymiary; 100 × 70 cm, sięga do głębokości 75 cm, dno płaskie. Wypełnisko stanowi brunatna ziemia ze śladami spalenizny, liczną polepą i przepalonymi skorupami naczyń.

Inwentarz: 1. 200 fragmentów polepy. 2. 150 fragmentów przepalonych i spumeksowanych naczyń glinianych (ryc. 8A-a, b). 3. 44 fragmenty przydennej, nie przepalanej części garnka.

Obiekt 26 — grób popielnicowy

Pochówek pojedynczy, wiek *infans* I (?) — dziecko, płeć nieokreślona. Zniszczona i częściowo rozorana jama grobowa została odkryta na głębokości 30 cm (ryc. 8B), ma kształt prostokąta, o wymiarach 110 × 70 cm, zorientowanego po osi wschód—zachód. Wypełnisko jamy grobowej stanowiła brunatna ziemia z przepalonymi kośćmi, polepą i ceramiką. Przeważały fragmenty popielnicy, rozwleczone po całej jamie grobowej, z dnem tkwiącym w centrum. Między skorupami znaleziono żelazną sprzączkę?, zapinkę brązową i 3 skręty brązowe. Dno jamy płaskie, sięga do głębokości 40 cm.

Inwentarz: 1. Popielnica zachowana w 522 fragmentach (ryc. 8B-a), baniasta, zaopatrzona w 3 uszka przy krawędzi, czarna, gładka, średn. wylewu 23,0 cm, dna 16,8 cm. 2. 105 fragmentów garnka ceglatego, o chropowatej powierzchni z domieszką w postaci grubego tłucznia mineralnego, średn. wylewu 23,0 cm, dna 12,0 cm (ryc. 8B-b). 3. 238 fragmentów przepalonej i spumeksowanej ceramiki. 4. Brązowa zapinka, częściowo zniszczona, Almgren 68 (ryc. 8B-d). 5. 3 zausznice lub paciorki brązowe ze skręconego drutu (ryc. 8B-e, f, g). 6. Przedmiot żelazny, przypuszczalnie sprzączka (ryc. 8B-c). 7. 37 g przepalonych kości ludzkich.

Obiekt 27 — jama

Owalna jama została odkryta na głębokości 50 cm na północny—zachód od obiektu 26. Wymiary: 75 × 60 cm, w przekroju ma kształt nieregularnego prostokąta, sięga do głębokości 70 cm. Wypełnisko jamy stanowi brunatna ziemia z okruskami polepy, węglem drzewnym i śladami spalenizny.

Inwentarz: 1. 28 kawałków polepy.

Obiekt 28 — bruk kamienny?

Na głębokości 30 cm odsłonięto nieregularne skupisko kamieni rzecznych. Rozrzucone dość luźno, miejscami tworzyły bruk wyraźnie rozwleczony przez orkę. Wymiary bruku: 130 × 140 cm, brak śladów ognia i innej treści kulturowej.

Inwentarz: 2 niecharakterystyczne skorupy prahistoryczne.



Dotychczasowe wyniki badań ujawniły na cmentarzysku w Łętowicach materiały w swej przeważającej części związane z kulturą przeworską z wczesnego okresu wpływów rzymskich. Nowe odkrycia potwierdzają taką chronologię cmentarzyska, przesuując ją nieco w okres przedrzymski.

W zniszczonym obiekcie 14 elementem datującym jest popielnica (ryc. 2A-a). Jest to baniaste naczynie, którego najwyższa wydętość przypada w górnej części. Takie formy T. Liana zalicza do typu

1 grupy I i datuje na późny okres lateński i fazę B₁². Zbliżone formy znane są z Dobrzankowa, woj. Ciechanów, obiekt 12³, Czacza, woj. Leszno⁴ i grobu nr 22 w Rzęzawach, woj. Ciechanów (w tym ostatnim datowane jest zapinką na pierwsze dziesięciolecie I w. p.n.e.)⁵. Garnek z tegoż obiektu (ryc. 2A-b) ma bliską analogię w grobie 148 w miejscowości Karczewiec, woj. Siedlce⁶, oraz w grobie 38 z Ciecierzyna, woj. Opole (tu z uchem i ornamentem na brzuścu)⁷. Formy takie są częstsze w młodszym okresie przedrzymskim, zanikają w trakcie trwania wczesnego okresu rzymskiego. Pozostała ceramika (ryc. 2A-c, d, e) oraz nożyk żelazny (ryc. 2A-f) nie wnoszą dodatkowych danych do chronologii zespołu, niemniej oba duże naczynia pozwalają łączyć obiekt 14 z końcem okresu przedrzymskiego lub z początkiem fazy B₁ okresu rzymskiego.

Obiekt nr 15 datowany jest przez brązową zapinkę trąbkowatą (ryc. 2B-c). Należy ona do typu 1 wg T. Liana, datowanego na fazę B₁⁸. Zarówno nożyk, jak i fragmenty ceramiki i brązu (ryc. 2B-a, b) nie wpływają na chronologię zespołu, który należy datować podobnie jak zapinkę.

Domniemany grób, obiekt 16, zawierał tylko dwa naczynia gliniane. Misa (ryc. 3A-a) nawiązuje swą formą do późnolateńskich mis, np. z grobu nr 16 z Wilanowa⁹, czy nieco wyższego egzemplarza z grobu nr 25¹⁰. W pierwszym z nich współwystępuje z późnolateńską zapinką odmiany B. Identyczna misa pochodzi z datowanego na początek fazy B₁ grobu nr 133 z Ciecierzyna, woj. Opole¹¹. Drugie naczynie (ryc. 3A-b) nie ma ścisłych analogii zarówno co do formy, jak i ornamentu. Nieco zbliżony kształtem jest późnolateński kubek z grobu nr 165 w Zadowicach, woj. Kalisz¹².

W obiekcie nr 17 wśród licznych fragmentów ceramiki na uwagę zasługują fragmenty baniastego naczynia z listwą plastyczną i uszkami (ryc. 3B-e). Podobne naczynia znane są z obiektów 11 i zniszczonych grobów nr 1-5 z Łętowic¹³, co pozwala datować to fragmentarycznie zachowane naczynie na fazę B₁ okresu rzymskiego. Gliniane czarki (ryc. 3B-c) są typowe dla zespołów grobowych i należą do typu VI/1 T. Liana, która datuje je na przedział czasowy od późnego okresu lateńskiego do końca fazy B₁¹⁴. Różne formy tych naczyń z grupy czarek-miseczek są omówione w materiałach z cmentarzyska w Górcie Stogniewskiej koło Proszowic¹⁵. Wśród przedmiotów metalowych na uwagę zasługują: grot, nożyce, brzytwa żelazna, sprzączki i igła. Groty są słabym wyznacznikiem chronologicznym (ryc. 3B-a), niemniej lekkie przewężenie, a właściwie wklęsnięcie liścia ostrza oraz żeberko środkowe wydaje się typowe dla wczesnej fazy okresu wpływów rzymskich¹⁶. Bliskie analogie do omawianego egzemplarza pochodzą z grobu nr 257¹⁷ i 74b w Młodzikowie, woj. Poznań (w tym ostatnim współwystępuje z mieczem typu C1 według Biborskiego, umbem typu 6 Jahna oraz zapinką

² T. Liana, *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, WA, t. 35: 1970, s. 438-439.

³ K. Godłowski *Kultura przeworska [w:] Prahistoria ziem polskich, t. 5: Późny okres lateński i rzymski*, Wrocław, 1981, tabl. I, 8.

⁴ B. Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Czachu i Kokorzynie w pow. kościańskim i w Pięckowie w pow. średzkim*, FAP, t. G: 1955, ryc. 14:18.

⁵ S. Jasnosz, *Cmentarzysko grobów jamowych w Rzęzawach, pow. Turek*, FAP, t. 17: 1966, ryc. 26:1.

⁶ Godłowski, *op. cit.*, tabl. II, 8.

⁷ R. Pastwiński, *Wyniki badań wykopaliskowych na cmentarzysku kultury przeworskiej w Ciecierzynie, pow. Kluczbork, w latach 1965-1968*, Spraw. Arch. t. 22: 1970, s. 124, ryc. 7:2.

⁸ Liana, *op. cit.*, s. 443.

⁹ J. Marciniak, *Cmentarzysko ciałopalne z okresu późnolateńskiego w Wilanowie koło Warszawy*, Mat. S., t. 2: 1957, tabl. XVII, 7.

¹⁰ *Ibidem*, tabl. XXII, 9.

¹¹ Pastwiński, *op. cit.*, s. 126, ryc. 9:10.

¹² A. Abramowicz, B. Lepówna, *Materiały z cmentarzyska w Zadowicach, pow. Kalisz (część II)*, Prac. Mat. Łódź 1957, nr 2, tabl. XXX, 2.

¹³ A. Szpunar, *Cmentarzysko w Łętowicach, gm. Wierzchosławice, woj. Tarnów. Badania 1984-1985*, Spraw. Arch., t. 39: 1987, s. 182, ryc. 3a, s. 188, ryc. 7d.

¹⁴ Liana, *op. cit.*, s. 440, tabl. I, 17, 18.

¹⁵ P. Kaczanowski, R. Madyda-Legutko, J. Poleski, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Górcie Stogniewskiej koło Proszowic*, Spraw. Arch., t. 36: 1984, s. 105, ryc. 13, s. 106.

¹⁶ Informacji na ten temat udzielił mi dr P. Kaczanowski, który od lat interesuje się tą kategorią broni.

¹⁷ A. Dymczewski, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie, pow. Środa*, FAP, t. 8-9: 1958, s. 392, ryc. 456:13.

trąbkowatą)¹⁸. Zbliżone formy pochodzą też z Domaradzie, woj. Leszno, grób 160¹⁹, z terenów zaś bliższych, z bogatego grobu z Zawady, woj. Tarnobrzeg, w którym znaleziono m.in. 4 groty, miecz, umbo typu 6 Jahna i zapinkę²⁰. Półksiężycowata brzytwa (ryc. 3B-b) ma wiele analogii z bogatych grobów męskich, np. Młodzikowo, woj. Poznań, grób nr 188 i 190²¹. Brzytwy uważane za wyznaczniki grobów męskich zwykle występują w towarzystwie elementów uzbrojenia²². Chronologia tych przedmiotów jest dość szeroka, od późnego okresu lateńskiego po fazę B₂²³. Podobnie jest z igłami (ryc. 4A-k), które dość licznie reprezentowane są na cmentarzyskach kultury przeworskiej²⁴. Uważane przez pewien czas za wyznaczniki grobów kobiecych, obecnie straciły i ten walor, występują bowiem w zespołach męskich i kobiecych. Nożyce żelazne (ryc. 4A-j) z taśmowatym, lekko profilowanym kabłąkiem, z reguły występują w grobach męskich, często w towarzystwie broni. Należą do typu IIa wg A. Knaack i datowane są głównie na fazę A/B₁ i B₁²⁵. Sprzączki reprezentowane są przez dwa okazy: jedna ma karbowany kabłąk półkolisty oraz karbowany kolec (ryc. 4A-l). W karby wbita jest miedziana instrukcja. Tego typu sprzączki są bardzo rzadkie i brak ich w kulturze przeworskiej. Najbliższe analogie tak zdobionych przedmiotów pochodzą ze Skandynawii²⁶. Mała sprzączka (?) (ryc. 4A-l) jest chyba raczej okuciem niż sprzączką, jest to zapewne uchwyt z końcówką do wbicia w drzewo. Analogiczny, ale większy zabytek znany jest np. z grobu nr 12 w Gościeradowie, woj. Tarnobrzeg, datowanym na fazę G₁²⁷, i z Kawczyc, woj. Kielce, grób nr 7 datowany na fazę B₁²⁸. R. Jamka interpretował podobne przedmioty jako okucia lub części okuć szkatulek czy skrzynek²⁹. Występują one często w towarzystwie grotów, nożyc, np. w Łęgonicach Małych, woj. Radom, grób nr 55³⁰. T. Liana nazywa te „sprzączki” kółkami żelaznymi ze skobelkiem³¹. Przyjmując, że są to części skrzyneczek, datować je można tak jak ich pozostałe elementy, tzn. sprężyny, klucze i okucia, których główne występowanie przypada na fazę B₁—B₂/C₁³². Osełka z piaskowca (ryc. 3B-f) ma liczne analogie w materiałach z bogatych, ale też i uboższych grobów kultury przeworskiej³³. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, można obiekt 17 datować na fazę B₁ okresu wpływów rzymskich w jej rozwiniętej części.

Obiekt nr 18 oprócz nożyka i przęślika (ryc. 4B-b, c) zawierał fragment kabłąka zapinki trąbkowatej (ryc. 4B-e) i czarkę (ryc. 4B-a), do której ściśłą analogią jest naczytko z grobu nr 150 w Ciecierzynie, woj. Opole³⁴. Na podstawie zapinki można datować ten zespół na wczesną fazę okresu wpływów rzymskich.

¹⁸ *Ibidem*, s. 246, ryc. 131 : 7.

¹⁹ B. Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Domaradzie, pow. Rawicz*, FAP, t. 4: 1953, s. 257, ryc. 195 : 7.

²⁰ B. Chomentowska, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Zawadzie, gm. Polaniec, woj. Tarnobrzeg*, WA, t. 14: 1980, z. 2, s. 229, ryc. 6d, f.

²¹ Dymczewski, s. 338, ryc. 329, s. 343, ryc. 333 : 8.

²² B. Abramek, *Cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej w Konopnicy, woj. Sieradz*, Spraw. Arch., t. 28: 1976, s. 223, ryc. 3j; Pastwinski, *op. cit.*, s. 125, ryc. 10 : 6; Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, grób nr 7, s. 103, ryc. 9 : 2.

²³ Liana, *op. cit.*, s. 449.

²⁴ A. Niewęglowski, *Cmentarzysko kultury przeworskiej z okresu rzymskiego w Gościeradowie, gm. loco, woj. Tarnobrzeg*, Spraw. Arch., t. 33: 1981, s. 89, groby 3, 12, 19; Abramek, *op. cit.*, s. 223, ryc. 3h; T. Liana, *Kurhan i cmentarzysko płaskie kultury przeworskiej z okresu rzymskiego na st. II w Łęgonicach Małych, pow. Opoczno*, WA, t. 41: 1976, tabl. XXIII: 15; Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, grób 79, ryc. 73 : 2, s. 263; K. Godłowski, *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku*, Mat. S., 4: 1977, s. 97.

²⁵ A. Knaack, *Beobachtungen an Scherenbeigaben in Gräbern des elbgermanischen Siedlungsgebietes während der römischen Kaiserzeit*, Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift, t. 19: 1978, Heft 1, s. 18, ryc. 2b.

²⁶ W. Holmqvist, *Tauschierte Metallarbeiten des Nordens aus Römerzeit und Völkerwanderung*, s. 70, ryc. 29 : 1.

²⁷ A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 77, ryc. 11g.

²⁸ P. Kaczanowski, J. Poleski, *Dotychczasowe wyniki badań na birtualnym cmentarzysku kultury przeworskiej w Kawczycach, gm. Busko Zdrój*, Spraw. Arch., t. 37: 1985, s. 119, ryc. 7 : 3.

²⁹ R. Jamka, *Cmentarzysko w Kopkach (pow. Niski) na tle okresu rzymskiego w Malopolsce Zachodniej*, Prz. Arch., t. 5: 1933, z. 1, ryc. 8.

³⁰ Liana, *Kurhan...* tabl. XXI, 9.

³¹ *Ibidem*, s. 96.

³² Godłowski, *Materiały...*, s. 109.

³³ Abramek, *op. cit.*, s. 223, ryc. 3 k; Dymczewski, *op. cit.*, grób 146, s. 204, ryc. 252 : 9, grób 111, s. 276, ryc. 196 : 10; Godłowski, *Materiały...*, s. 109; Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 263.

Objekt nr 19 jest trudny do datowania. Fragment znalezionej w nim naczynia nie wiąże się z kulturą przeworską, jest to raczej naczynie kultury lużyckiej. Lużyckie materiały wystąpiły już na cmentarzysku w Łętowicach w sondzie 4/85.

Z fragmentów naczyń znajdujących się w wypełnisku obiektu 20 zrekonstruowano dwa naczynia. Naczynie baniaste (ryc. 5a) nawiązuje swą formą do naczyń z okresu przedrzymskiego. Natomiast uchaty kubek (ryc. 5b) ma, jak się zdaje, szeroką chronologię. T. Liana datuje takie formy od późnego okresu lateńskiego po fazę B₂ włącznie³⁵. Liczne analogie pochodzą z Ciecierzyna³⁶, Domaradzie³⁷, czy też cmentarzyska w Rzęzawach³⁸. Nóż żelazny (ryc. 5e) jest mało czułym wyznacznikiem chronologicznym. Grot (ryc. 5c) ma ścisłą analogię w grobie nr 4 w Kawczycach (długość tulejki 12 cm), datowanego na fazę B₁ lub początek fazy B₂³⁹. Również na fazę B₁ datowany jest podobny grot z Głędzianówka, woj. Płock, grób nr 55/1934⁴⁰. W tej sytuacji obiekt nr 20 można datować na fazę B₁ okresu rzymskiego, jej starsze stadium.

Objekt nr 21 jest bardzo ubogim pochówkiem, w którym oprócz kości znaleziono jedynie fragmenty ceramiki. Duży fragment brzegu naczynia z listwą plastyczną (ryc. 4B-a) ma bliską analogię w popielnicy z grobu nr 7 w Domaradzie, gdzie oprócz naczynia znaleziono m.in. grot i umbo typu 5 Jahna⁴¹. Fragment ten technologicznie i stylistycznie nawiązuje do naczyń z obiektów 11 i 26 w Łętowicach, brak mu jednak uszek. Pozwala to łączyć obiekt 21 z fazą B₁ okresu rzymskiego.

Najbogatszym, jak dotąd, zespołem z cmentarzyska w Łętowicach jest obiekt nr 22. Jest to grób z bronią zawierający I zestaw broni wg Biborskiego, więc: miecz, tarczę i broń drzewcową⁴².

Z ceramiki uwagę zwraca okazała, bogato zdobiona popielnica (ryc. 6f). Ma ona ścisłą analogię w popielnicy z grobu nr 6 w Domaradzie, woj. Leszno, znalezionej w towarzystwie m.in. nożyc, umba typu 5 Jahna, grotu i ostrogi. Identyczny ornament zapunktowanego meandra występuje także na naczyniu z grobu nr 17 na tym samym cmentarzysku⁴³. Zarówno forma, jak i ornament są typowe dla wczesnej fazy okresu wpływów rzymskich. Cienkościenna, czarna, lekko profilowana czarka (ryc. 6b) należy do naczyń typu VI/1 T. Liany, które datowane są od późnego okresu lateńskiego po fazę B₁⁴⁴. Podobnie należy datować fragmentarycznie zachowane naczynie przykrywające popielnicę (ryc. 6a). Chronologia okrągłego kółka ze skobelkiem (ryc. 6c), a więc przypuszczalnie okucia szkatułki, została omówiona przy okazji podobnego zabytku z obiektu nr 17. Przy nim znaleziono podwójną blaszkę (ryc. 6e), zapewne fragment dalszego okucia. Grot z zadziorem (ryc. 6d) posiada szereg analogii w grobach kultury przeworskiej, np. Młodzikowo, woj. Poznań, 188 (tu wraz z umbem typu 5 Jahna⁴⁵), Wola Skromowska, woj. Lublin, grób nr 2 (w tym wypadku tulejka facetowana)⁴⁶. Domaradzie, woj. Leszno, grób nr 1 i grób nr 160 (w tym ostatnim forma bliska egzemplarzowi z Łętowic)⁴⁷. W grobie nr 1 z Domaradzie — woj. Leszno, grot współwystępował m.in. z imaczem zdobionym ornamentem trójkątów oraz umbem typu 6 Jahna. Dalsze analogie to Rzęzawy, woj. Ciechanów, grób nr 9⁴⁸. Łęgonice Małe, woj. Radom, grób nr 54, 55⁴⁹. Terytorialnie najbliższa analogia pochodzi z Jadownik Mokrych, woj. Tarnów⁵⁰. Groty z zadziorem są

³⁴ Pastwiński, *op. cit.*, s. 127, ryc. 10:9.

³⁵ Liana, *Chronologia...*, s. 440.

³⁶ Pastwiński, *op. cit.*, s. 127, ryc. 10:17.

³⁷ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 168, ryc. 15:4, s. 204, ryc. 86:5.

³⁸ Jasnosz, *op. cit.*, s. 250, ryc. 19:11, 21:5.

³⁹ Kaczanowski, Poleski, *op. cit.*, s. 117-118, ryc. 6:2.

⁴⁰ E. Kaszewska, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Głędzianówku (stan. 1), woj. Płock*, Prac. Mat. Łódź, t. 24: 1977, tabl. XXIX, 16.

⁴¹ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 163, ryc. 9:6.

⁴² M. Biborski, *Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej*, Mat. Arch., t. 18: 1978, s. 138.

⁴³ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 162, ryc. 9:13, s. 171, ryc. 19:1.

⁴⁴ Liana, *Chronologia...*, s. 440.

⁴⁵ Dymczewski, *op. cit.*, ryc. 329:12.

⁴⁶ A. Kokowski, A. Kutylowski, *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Woli Skromowskiej, woj. lubelskie*, WA, t. 48: 1983, z. 1, s. 59, ryc. 6b.

⁴⁷ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, ryc. 4:9, 195:9.

⁴⁸ Jasnosz, *op. cit.*, ryc. 11:8.

⁴⁹ Liana, *Kurhan...*, tabl. XX, 3, XXII, 5.

⁵⁰ R. Jamka, *Materiały z grobów kultury przeworskiej w Jadownikach Mokrych*, Mat. Arch., t. 2: 1957, tabl. CVI, 4, CVIII, 2.

charakterystyczne przede wszystkim dla fazy B₁, ale występują też w fazie B₂ okresu rzymskiego⁵¹. Imacz (ryc. 6n) należy do typu 6 wg Jahna⁵² i ma dość ścisłą analogię w grobie nr 14 w Domaradzicach, woj. Leszno⁵³, oraz w datowanym na fazę B₁ grobie nr 22 w Wesółkach, woj. Kalisz⁵⁴. Umbo (ryc. 6e) jest bardzo zniszczone, można je łączyć z typem 4 lub 5 Jahna, najbliższe zaś analogie pochodzą z Domaradzic, grób nr 1 i 6⁵⁵, Wesółek⁵⁶, Młodzikowa⁵⁷ i Łęgonic Małych, grób nr 54⁵⁸.

Miecz jednosieczny (ryc. 6g) jest bardzo źle zachowany, brak rękojeści utrudnia odtworzenie kształtu całości. Ogólnie rzecz biorąc miecze jednosieczne występują od okresu późnolateńskiego po II w. n. e. Zapinka żelazna (ryc. 6h) należy do odmiany 1 wg T. Liany i datowana jest na fazę B₁. Przedmioty ujawnione w trakcie konserwacji, a więc cylindryczne nity (ryc. 6i), nity o półkolistych główkach (ryc. 6k), kółko żelazne (ryc. 6j) są związane z mieczem i umbem. Nity cylindryczne są nitami okładziny rękojeści miecza, półkoliste zaś — mocowały umbo i są charakterystyczne dla fazy B₁ okresu rzymskiego. Zarówno kółko, jak i tkwiące w kopule umbo przedmioty w kształcie litery C są związane z pochwą miecza i jej mocowaniem. Analogiczne przedmioty znaleziono w grobie nr 328 w Wymysłowie, woj. Leszno⁵⁹. Blaszki żelazne, niektóre rylnikowate (ryc. 6m) są być może fragmentami okuć tarczy, ale mogą też być częścią zniszczonego, zdeformowanego i przepalonego kołnierza umba. Przedmiot żelazny o prostokątnym przekroju (ryc. 6l) może być fragmentem żelaznego tłoczka. Tłoczki lub punce występują w bogatych grobach kultury przeworskiej, np. grób nr 10 w Konopnicy, woj. Sieradz⁶⁰, ale może to też być fragment szydła o prostokątnym przekroju, jak np. w grobie 160 w Domaradzicach, woj. Leszno⁶¹. Omówione powyżej materiały pozwalają łączyć obiekt 22 z rozwiniętą fazą B₁ okresu rzymskiego.

Obiekt 23 oprócz zdeformowanych i przepalonych paciorków szklanych zawierał nieokreślony przedmiot żelazny i liczne kawałki przepalonej i spumeksowanej ceramiki. Wśród fragmentów naczyń znajdowało się kilka z ornamentem rytego meandra otoczonego obustronnie pasmem dołków (ryc. 7A-a). Ornament taki datuje obiekt 23 na wczesny okres wpływów rzymskich⁶². Bliską analogią jest tu ornament na naczyń z uchem z grobu nr 328 w Wymysłowie, datowanym na schyłek fazy B₁⁶³.

Materiały z obiektu 24 sprawiają wrażenie zespołu niejednorodnego. Okoliczności znalezienia, a przede wszystkim zniszczenie części grobu stawiają pod znakiem zapytania zwartość tego zespołu. Analiza antropologiczna kości z części zniszczonej i przebadanej potwierdziła, że są to kości jednego osobnika i raczej wykluczyła pochówek podwójny. Sądząc po wyposażeniu, może to być jednak grób kobiety z małym dzieckiem płci męskiej (stał uzbrojenie). Popielnica (ryc. 7B-a) należy do naczyń typu II wg T. Liany⁶⁴, ale brak górnej części uniemożliwia określenie typu i chronologii. Uszkodzony, krępy grot o laurowatym liściu ostrza (ryc. 7B-f) jest słabym wyznacznikiem chronologii. Grot z zadziarami (ryc. 7B-h) należy do kategorii zabytków już omówionych przy okazji podobnego grotu z obiektu 22. Warto jednak przytoczyć kilka ścisłych analogii. Z grobu nr 160 w Domaradzicach pochodzi grot o identycznej długości⁶⁵, bliski formą jest też grot z grobu nr 10 w Konopnicy⁶⁶. Przęslik, igła, nożyk i nieokreślony przedmiot żelazny nie wnoszą nowych danych do datowania obiektu 24. Niewątpliwym natomiast elementem datującym są tu zapinki żelazne. Pierwsza, zachowana fragmentarycznie (ryc. 7B-c) należy do 1 odmiany wg T. Liany, druga, mocno skorodowana

⁵¹ Liana, *Chronologia...*, s. 453-454.

⁵² M. Jahn, *Bewaffung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Ch. bid 200 n. Ch.*, Würzburg, 1916, Mannus Bibliothek, 16, s. 188, ryc. 109.

⁵³ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 169, ryc. 16:9.

⁵⁴ R. Kozłowska, *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich w Wesółkach, pow. Kalisz* (stan. 5), *Spraw. Arch.*, t. 24: 1972, s. 369, 286, ryc. 18 c.

⁵⁵ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 156, ryc. 4:10, 8:3.

⁵⁶ Kozłowska, *op. cit.*, s. 358, ryc. 8e.

⁵⁷ Dymczewski, *op. cit.*, s. 338, ryc. 329:9.

⁵⁸ Liana, *Kurhan...*, tabl. XXII, 4.

⁵⁹ Godłowski, *Kultura przeworska...*, s. 114, tabl. 25.

⁶⁰ Abramek, *op. cit.*, s. 223, ryc. 3i.

⁶¹ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 257, ryc. 195:12.

⁶² *Ibidem*, s. 256, ryc. 98:1.

⁶³ Godłowski, *Kultura przeworska...*, s. 114, tabl. 25.

⁶⁴ Liana, *Chronologia...*, s. 439.

⁶⁵ Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu...*, s. 257, ryc. 195:9.

⁶⁶ Abramek, *op. cit.*, s. 223, ryc. 3 g.

Tabela 1. Zestawienie grobów odkrytych na cmentarzysku w Łętowicach, gm. Wierzchosławice, stan. 2

Lp.	Numer obiektu	Rodzaj pochówku	Płeć	Wyposażenie	Wiek (lata)	Chronologia	Uwagi
1-5	1-5	groby ciałopalne	—	—	—	B1	zniszczone groby
6	6	ciałopalny popielnicowy	męska (?)	męskie	<i>adultus</i> (20-30)	B1	kości zwierzęce
7	7	ciałopalny popielnicowy	męska (?)	żeńskie	<i>maturus</i> (40-50)	B1	kości zwierzęce
8	7a	bezpochówkowy	—	—	—	okres lateński faza C1?	grób symboliczny
9	11	ciałopalny popielnicowy	męska	męskie	<i>infans</i> 11 ± 14	faza B1	
10	12	ciałopalny bezpopielnicowy	żeńska	żeńskie	<i>adultus</i> 20-30	B1	kości zwierzęce
11	13	ciałopalny bezpopielnicowy	nieokreślona	nieokreślone	<i>maturus</i> 40-50	okres lateński faza C1	pochoówek głowy!
12	14	ciałopalny popielnicowy	nieokreślona	nieokreślone	dorośli	B1	kości zwierzęce
13	15	ciałopalny bezpopielnicowy	męska	żeńskie	<i>maturus</i> 40-50	B1	
14	16	popielnicowy?	—	—	—	A3-B1	grób symboliczny
15	17	ciałopalny bezpopielnicowy	męska	męskie	<i>maturus</i> 40-50	B1	kości zwierzęce
16	18	ciałopalny popielnicowy	nieokreślona	żeńskie	<i>adultus-maturus</i> 30-40	B1	kości zwierzęce
17	20	ciałopalny bezpopielnicowy	nieokreślona	męskie	dorośli	A3-B1	
18	21	ciałopalny bezpopielnicowy	nieokreślona	nieokreślone	nieokreślony	B1	
19	22	ciałopalny popielnicowy	żeńska (?)	męskie	<i>maturus</i> 40-50	B1	
20	23	ciałopalny bezpopielnicowy	żeńska	żeńskie	<i>adultus</i> 20-30	B1	duża ilość kości zwierzęcych
21	24	ciałopalny popielnicowy	żeńska	męsko-żeńskie	dorośli	B1	kości zwierzęce
22	26	ciałopalny popielnicowy	nieokreślona	nieokreślone	<i>Infans I</i>	B1	

jest zapinką trąbkowatą (ryc. 7B-m). Obie można więc łączyć z wczesnym okresem wpływów rzymskich. Tak też należy datować obiekt 24.

Materiał ceramiczny z obiektu nr 25 (ryc. 8A-a, b) można jedynie ogólnie łączyć z okresem wpływów rzymskich, zapewne z okresem istnienia cmentarzyska.

Obiekt 26 datowany jest zarówno popielnicą (ryc. 8B-a), która należy do naczyń typu 1 grupy I wg T. Liana, datowanego na fazę B₁⁶⁷, jak i brązową zapinką Almgren 68 datowaną na tę samą fazę (ryc. 8B-d). Garnek (ryc. 8B-b), jak i domniemana sprzączka oraz brązowe skręty (ryc. 8B-c, e, f, g) nie zmieniają tej chronologii.

W wyniku dotychczasowych badań odkryto 20 zespołów grobowych, co wraz ze zniszczonymi grobami daje łączną liczbę 26 grobów. Stawia to cmentarzysko w Łętowicach w rzędzie większych przebadanych cmentarzysk w Małopolsce Zachodniej na prawym brzegu Wisły⁶⁸. Zestawienie tabelaryczne grobów daje przegląd rodzaju, wyposażenia grobów oraz wieku i płci zmarłych⁶⁹ (tabela 1). Zwraca uwagę fakt dużej zwartości chronologicznej większości zespołów; z wyjątkiem obiektu 7a i 13 wszystkie mieszczą się w przedziale faza A₃ — koniec fazy B₁ okresu wpływów rzymskich.

*Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
w Tarnowie*

ANDRZEJ SZPUNAR

A CEMETERY OF THE PRZEWORSK CULTURE AT ŁĘTOWICE, WIERZCHOSŁAWICE COMMUNE, TARNÓW PROVINCE. INVESTIGATIONS OF 1986-1987

The further two field seasons at the cemetery at Łętowice revealed 9 grave assemblages and 2 partly destroyed graves, 6 pits and a stone pavement (fig. 1). The graves include 6 urn burials (features nos 14, 16, 18, 22, 24, 26) and 5 unurned burials in pits (features nos 15, 17, 20, 21, 23). Among the discoveries of special interest are: a pit burial containing weapons (feature no 17, figs. 3B, 4A) and a richly furnished urn grave also with weapons (feature no 22, fig. 6). The graves uncovered in 1986-1987 should be assigned to phases A₃-B₁ of the Early Roman period. The results of anthropological and chronological analyses of all features from the Łętowice cemetery are shown on table 1.

⁶⁷ Liana, *Chronologia...*, s. 438.

⁶⁸ Kaczanowski, Madyda-Legutko, Poleski, *op. cit.*, s. 114, ryc. 17 (mapa).

⁶⁹ Badania antropologiczne przepalonych kości wykonała mgr Barbara Szybowicz.

